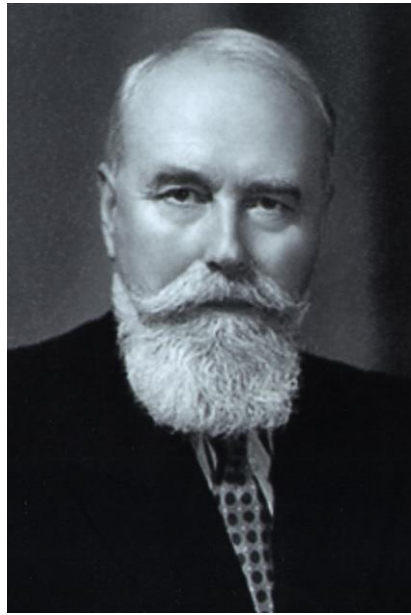

Баженов С.В. – фундатор ветеринарної фармакології

Сергій Васильович Баженов. Одне тільки прізвище Баженов – і перед моїми очима постає велична постать мудрого педагога відомого ученого в галузі ветеринарної фармакології та токсикології, великої людини, якій і якому довелося жити і працювати, долати терни і радіти за свої успіхи і багатьох своїх близьких, колег і учнів. Треба було сміливо в тиглі свого серця переварити власні і суспільні негаразди, упродовж чотирьох п'ятих складного ХХ століття, бурхливого і буревісного, мирного і ратного. У житті треба все перенести, пережити, що трапляється. Згадка – і пливуть спогад за спогадом. Спогад – наче зустріч із живим. І кожен раз хочеться оповісти, порадитися, звірити себе з ним, а то й посповідатись перед ним. Знаючи Сергія Васильовича понад півтора десятка років, зустрічаючись з ним в офіційній (службовій) і домашній обстановці, та слухаючи спогади і відгуки всіх, хто мав честь зустрічатись і спілкуватись з ним, я перед собою ставлю не один раз питання – чи в досконалості розшифрований феномен особистості С.В. Баженова.

Проф. С.В. Баженов по-особливому вирізнявся у сузір'ї професорсько-викладацького колективу (50–80 рр. минулого століття) ветеринарного факультету Української ордену Трудового Червоного

Прапора сільськогосподарської академії (УСГА) – нині Національного аграрного університету. Кидалось у вічі перш за все зовнішність – красива сива борода і витончено закруглені кінчики вусів, невелика лисина продовжувала високий лоб, рівна по-військовому виправлена постава, охайно надітий верхній одяг. Узгоджені жести з мімікою, а іноді й рухами всього тіла. Швидка реакція на ситуацію, яка складалась в ту мить. М'яка стверджувальна хода. Проникливий погляд, який випромінював з глибини очей. Зовнішність глибоко поєднувалась із внутрішнім світом, що створювало притягальну ауру. І якщо хто в житті не бачив професора і не знав його, безпомилково можна було визначити. Сергій Васильович не був мальованим на людях. Де б він не був – у студентській аудиторії, на засіданні вченої ради, гамірливому базарі чи у власній господі – все відповідало професорській іпостасі, завжди з ним витала ота баженівська аура.

Сергій Васильович Баженов – людина високоосвічена, душевно багата, людина дерзновенного сумління з душевною чистотою і нелицемірною любов'ю. На моє глибоке переконання його життя чимось перекликається і співзвучне з життєвим подвигом преподобного Сергія Радонезького, який був його ангелом, котрого з душевним трепетом його шанував. І тепер зрозуміло, чому 8 жовтня, в день прославлення преподобного пустельника православною церквою, Сергій Васильович був особливо урочистим, щиро приймав вітання від тих, хто про цю дату знав.

С.В. Баженов – випускник 1924 року Казанського ветеринарного інституту. Він завжди гордився своєю *almamater*, одним із найстаріших вищих ветеринарних закладів. Часто на лекціях чи в приватних бесідах згадував про студентські роки, з великою шаною і повагою називав імена своїх учителів, випускників Казанського ветеринарного. До речі, називав своїх учителів, відомих учених у галузі ветеринарної медицини не тільки по прізвищах, а й по імені та по батькові. Особливою погордою і великою

любов'ю у пам'яті Сергія Васильовича був заслужений діяч науки РСФСР, професор Микола Олександрович Сошественський, ветеринарний фармаколог. Йому належить пальма першості як основоположнику і фундатору ветеринарної токсикології. При розмові зі мною Сергій Васильович перепитував: “А чи Ви знаєте, що Микола Олександрович у професора К.Г. Боля читав курс патологічної гістології?”.

Проф. С.В. Баженов – син священика, а тому він ніколи не був не тільки войовничим, а й просто атеїстом, хоча доля так вела, що жити треба було в добу войовничої бездуховності, руйнації церков, грабуванні церковного майна тощо. Суцільний матеріальний і духовний злам. Та доба поставила печать не на одній людині. Він був віруючою людиною, глибоко розумів і боляче переживав за руйнування і нищення людських душ. Сину священика було вельми важко усвідомлювати жорстокість і черствість руйнівної сили часу, коли зізнання релігійної незалежності ставило табу на все життя. І треба було проявити велику мудрість і неповторну премудрість, лиш би не висла на людину якась підозра, щоб досягти наукового звання професора. Сергій Васильович на початку 70-х років минулого століття після виходу мемуарів Маршала Радянського Союзу Олександра Михайловича Василевського, в яких маршал зізнався, що і його батько був священиком і цензура пропустила, надрукувавши, написав йому листа із безмежною радістю одержав лист-відповідь. Сприйняв як особисте щастя нарешті – можна людям сказати справедливо про батька.

Двадцятирічного випускника Казанського, ветеринарного лікаря Сергія Баженова призвали до лав Червоної Армії, де перебував до 28 липня 1937 р. Упродовж 5 років штатний викладач військової ветеринарно-фельдшерської школи і одночасно ветеринарний лікар полку. Згодом науковий співробітник науково-дослідного закладу Червоної Армії. 8 років (із них останні 5 років) працював помічником начальника сектору і відділу Ветеринарної хімічної лабораторії Червоної Армії, яку очолював проф.

М.О. Сошественський. З вказаної дати за вислугу років майстер ветеринарної служби С.В. Баженов був демобілізований і вийшов на пенсію.

Понад чотири десятиліття проф. С.В. Баженов присвятив науково–педагогічній діяльності. З 1 вересня 1939 р. його обрано за конкурсом завідувачем кафедри ветхімзахисту з токсикологією Київського ветеринарного інституту. Навчальний рік 1941року для Сергія Васильовича розпочався у Свердловському сільськогосподарському інституті, туди був евакуйований київський ветеринарний. Там він тимчасово очолював кафедру ветеринарної фармакології та токсикології. Після реевакуації інституту завідував кафедрою фармакології КВІ (1.07.1944 – 1.09.1958р), доцент кафедри патологічної фізіології та фармакології (1.09.1958 – 1.09.1960), завідувач названої кафедри а після приєднання курсу паразитології (1.09.1960–1979) УСГА професор-консультант (1979) кафедри фармакології та паразитології.

Кандидатську дисертацію на тему: «Клініка і діагностика отруень собак фосгеном і дифосгеном» захищена 6 квітня 1942 року в Казанському державному ветеринарному інституті ім. М.Є. Баумана, а в жовтні цього ж року ВАК СРСР своїм рішенням затвердив у науковому званні доцента по кафедрі «Ветхімзахист і токсикологія».

Докторську дисертацію С.В. Баженов захистив у Московській ветеринарній академії у 1954 році, у науковому званні професора по кафедрі фармакологічна токсикологія і патологічна фізіологія ВАК СРСР затвердив 11 січня 1961 р. За сумісництвом С.В. Баженов працював деканом ветеринарного факультету (1.05.1945–1.02.1947 р.) упродовж 10 років (1947–

1957рр.) виконував обов'язки вченого секретаря ради Київського ветеринарного інституту.

Лекції проф. С.В. Баженов читав прекрасно. Слово, мов не ним було сказаним, а з його вуст, ніби з рогу достатку, лилась красиво побудована думка. На лекції приводилось багато життєвих фактів, а що стосувалось окремих цитат, то він їх зачитував у їхній первоздатності. В лекційному матеріалі демонструвались підручники, наукові праці вітчизняних чи іноземних авторів, фундаторів медицини (Гіппократ, Абу Алі ібн-Сіна, С.П. Боткін та ін.) Лекції читав російською мовою, не якоюсь, як переважно загал, калькою, а літературною, прекрасною вимовою і чіткою дикцією. Лекцію можна законспектувати і з великою насолодою слухати: культура мовлення. Кажуть і пишуть: лекція читається. У високомайстерних лекторів вона твориться лектором і вона не може бути повтореною, адже вона має свій час, свого лектора і свою аудиторію і слухача, яким є студент.

Курсовий іспит – це завжди нервово–психологічне напруження не тільки для студента, а й екзаменатора. Іспит проводився за складеними попередньо іспитовими білетами. В кожному білеті було питання із загальної фармакології та фармакодинамічна характеристика певної групи лікарських речовин. На іспит допускались студенти, які виконали програму вивчення, після здачі колоквиумів та заліку. За правилом професора першими здавали студентки, а потім – студенти. Треба було написати рецепт, а потім усна відповідь. На іспиті панувала доброзичлива атмосфера. Задавались додаткові запитання екзаменатор створював таку ситуацію, щоб виявити глибину знань, знання фармакодинаміки лікарських препаратів і форм.

Проф. С.В. Баженов був високоінтелектуальною і висококультурною людиною. Це не високомірні слова, а це факти. Бути – не приходить саме, це досягнення, це результат вельми кропіткої роботи. Це крім природженого, наслідуваного, подарованого природою, цьому – щоденна пекельна праця, натхненна, цілеспрямована. Цьому – пошук у криниці знань. Він стежив за періодичними виданнями і публікаціями в ній, а тому частим гостем був у читальному залі шостого навчального корпусу (в ті роки надходили до читального залу літературні журнали “Вітчизна”, “Всесвіт”, “Москва”, “Октябрь”, “Дружба народів”, “Україна” та ін.) І треба сказати, що за деякими публікаціями встановлювалась почерговість серед співробітників факультету. С.В. Баженов любив відкопати у бібліотечному каталозі і старенький фоліант, а тому він користувався послугами Публічної бібліотеки Академії наук (нині Наукова бібліотека ім. В.І. Вернадського), ЦНСГБ Південного відділення ВАСГНІЛ, Республіканською науково медичною бібліотекою, послугами відділу МБА бібліотеки УСГА. Принагідно сказати, що домашня бібліотека професора нараховувала біля тисячі найменувань, зокрема, в їх числі було повні зібрання Енциклопедії

Брокгауза і Єфрона, УРЕ, БМЕ, словники та довідкові видання, твори відомих російських письменників-класиків.

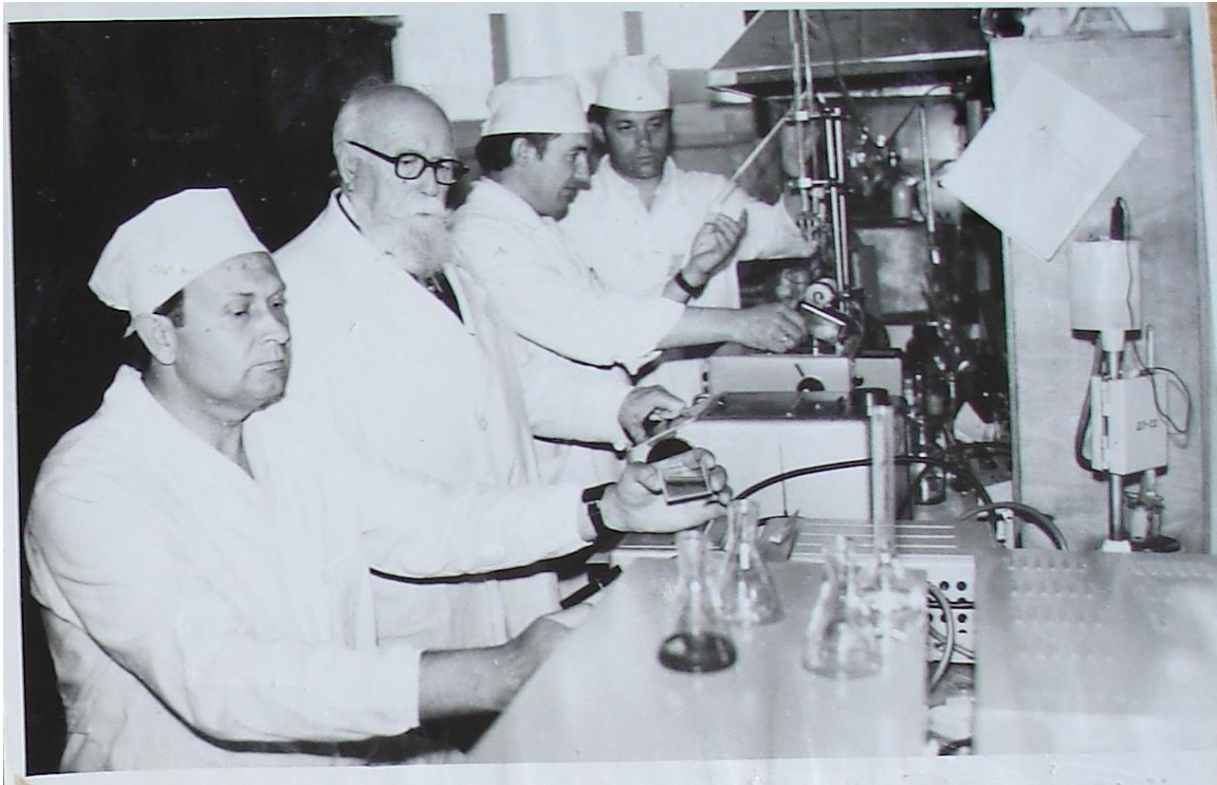

Сергій Васильович мав добру природню пам'ять, чітку і безпомилкову. Історичні дати, імена і по батькові, дати народжень і смерті видатних учених (не тільки ветеринарів), письменників, артистів, діячів мистецтва і всіх, з ким йому доводилось безпосередньо працювати і спілкуватися. Він писав свої праці і читав російською та українською мовами. Звертався і до іноземних джерел. Зокрема в 1934–1937рр. закінчив заочно Центральний інститут іноземних мов у Москві і йому присвоєно звання перекладача вищої категорії з німецької мови. Самотужки вивчав і перекладав з англійської, польської та болгарських мов.

Професор С.В. Баженов – відомий на терені Радянського Союзу і за рубежем ветеринарний фармаколог і токсиколог. Тематика наукових пошуків завжди торкалась ветеринарної токсикології, зокрема бойових отруйних речовин, рослинних отрут та ін. Коли постало питання про застосування синтетичної сечовини у тваринництві, проф. С.В.Баженов, дивлячись далекоглядно, сформулював тематику кафедри – вивчення токсикології сполук азоту. З цієї проблеми захищені кандидатські й докторські дисертації, розроблені рекомендації щодо запобігання отруєнь сполуками азоту, видані сотні наукових статей. Таким чином створена наукова школа професора С.В. Баженова – В.О. Титок, Г.О. Хмельницький, В.Д. Степанюк, А.Й. Мазуркевич, Д.М. Вовк, М.Ф. Панько. До цього треба додати, що під керівництвом проф. С.В. Баженова захистили кандидатські дисертації П.С. Магда та М.П. Станець. Учні С.В. Баженова – Г.О.

Хмельницький та А.Й. Мазуркевич – захистили докторські й обрані дійсним членом УААН та членом–кореспондентом УААН.

С.В. Баженов до аспірантури добирав найкращих випускників, які мали досвід практичної роботи в господарстві. Скажімо, академік НААН України, професор Г.О.Хмельницький – випускник ветеринарного факультету УСГА 1960 р., працював у господарстві неповних п'ять років, а потім подав заяву до аспірантури, витримав конкурс, виконав дисертаційну роботу вчасно і успішно її захистив. До своїх учнів, особливо аспірантів, ставився вимогливо, доброзичливо, проймався їхніми всіма radoщами й тривогами (не тільки тим, що стосувалося виконання дисертації, а й сімейними), одним словом ставився по–батьківськи, а як науковий керівник домагався своєчасного виконання індивідуального плану насамперед своєчасної подачі дисертацій до захисту. С.В. Баженов стежив за виконаннями роботи і допомагав вирішувати методично складні ситуації.

Аспірант має за мету визначити певний інгредієнт, аби розшифрувати певний механізм, а немає якогось хімікалію. Наприклад, для визначення метгемоглобіну Д.М. Вовку потрібний за методикою ціаністий калій. Професор допоміг віднайти через своїх знайомих і аспірантові довелось освоїти методику і отримати переконливі результати. Для проф. С.В. Баженова успіхи учнів і його особисті успіхи були безмежною радістю, святом душі, він вважав: їх успіхи – це його успіхи. Яке було безмежне поле радості 11 травня 1981 року, коли Г.О. Хмельницький захистив докторську дисертацію в Московській ветеринарній академії ім. К.І. Скрябіна. Сергій Васильович, хоч і був глибоко впевнений в успішному захисті, тема докторської дисертації актуальна, дисертант добре підготовлений, відзиви офіційних опонентів позитивні, все ніби, як кажуть по-англійськи, о'кеу – проте прилюдний захист є захист (трапляються усілякі випадки). В той день С.В. Баженов раніше пішов з кафедри і з півдня почав прислухатися до протяжного телефонного дзвінку міжміської телефонної станції, дзвінка з Москви. Які ж результати голосування членів спеціалізованої вченої ради? – мучило наукового керівника. Кожне чекання має своє завершення. Дисертант (підзахисний) не телефонує... Не діждавшись дзвінка він телефонує до доц. Ф.М. Орлова (вони добре приятелювали). Так як тепер відомо, що Сергій Васильович попросив у подробицях все занотувати про захист. Той повідомив усе про успішний захист. Пізнього вечора потелефонував і сам дисертант. Радів професор за свого учня, раділа і його дружина Єлена Михайлівна! На другий день

професор з притаманним йому захопленням розповідав на факультеті. Професор тріумфував за свого учня свою перемогу в кирило–угрюмівський період!

Сергій Васильович Баженов як професор, як дипломований висококваліфікований фахівець був відомий за широку ерудицію. Він член ради вчених спеціалізованих рад із захисту докторських дисертацій, зокрема й при медичних науково–дослідних інститутах. Його призначали неодноразово офіційним (тільки не чорним) опонентом дисертацій. Тут принагідно сказати, що професору надсилали майже всі (без перебільшення) дисертанти автореферати на відзив. І ніхто з них не обійшовся без об'єктивної рецензії за виконану роботу. Неофіційне опонування – це не відписка, це велика робота кваліфікованого фахівця, що свідчить про широке його визнання колегами, які жадають отримати об'єктивну оцінку багаторічній роботі претендента на наукову ступінь. Всі відзиви Сергій Васильович реєстрував у спеціальному журналі, де занотовано декілька сотен імен.

Свої наукові роботи проф. С.В. Баженов друкував у наукових збірниках Київського ветеринарного інституту УСГА. Широка ерудиція, глибокі знання дали можливість публікуватись в енциклопедичних виданнях, довідниках, навчальних посібниках. Ним опубліковано понад 100 наукових статей. Особливої уваги заслуговують написаний професором підручник для вищих ветеринарних закладів “Ветеринарна токсикологія” (1975), який витримав 4 видання і перекладений на українську, румунську і польську мови, та “Справочная книга по ветеринарной токсикологии пестицидов”(1977). Ним опубліковані біографічні статті про відомих ветеринарних учених (І.С. Андрієвський, Х.Г. Бунге, К.Ф. Вишневський, М.Д. Галицький, О.В. Дедюлін, П.Г. Зейфман, Я.К. Кайданов, В.А. Мостинський, Е.Л. Островський, А.І. Петров, Ф.В. Пільгер, Г.А. Полюта, Ф.Т. Попов, А.О. Раєвський, М.В. Рязанцев, І.М. Садовський, М.П. Вашетко) в Українській Радянській Енциклопедії, УРЕС, “Ветеринарной энциклопедии ” та ін.

Професор С.В. Баженов багато часу і енергії віддав вивченню історії ветеринарії. Кажуть, що він написав велику роботу на названу тему, проте вона не побачила виходу в світ, і так залишилась в шухлядному варіанті. Треба віддати належне, що ні одна дата визначної події в історії певної галузі, дати яскравих представників науки, літератури і культури не проходила поза його увагою.

В грудні 1975 р. – на початку 1976 р. в країні відзначалось 150-річчя повстання декабристів. На його пропозицію ми втрьох (С.В. Баженов, доц. М.К. Білецька і автор цих рядків) поїхали в с. Вороньки Бобровицького району на Чернігівщині, що розташоване за 18 км від райцентру і залізничної станції. Село Вороньки розкинулось на притоці річки Супій. Тут з 1859 р. мешкали декабристи С.Г. Волконський, його дружина М.М. Волконська, з 1873 року – декабрист О.В. Поджіо. Тут вони й поховані. До свята були встановлені примітивні пам'ятники. Вшанували пам'ять

декабристів, а потім віднайшли місце підірваної в 30-х роках минулого століття Покровської церкви, яка була окрасою села. Посумували – і вернулись до Києва. А в мандрівці – нескінченні розповіді про історію і пам'ятні дати. Розповіді переконливі і безперестанку. Енциклопедичність і майстерна розповідь співбесідника!

Відпочинок у С.В. Баженова був активним, він уміло поєднував красиве з корисним. У період відпустки часто мандрував до тих місць, де ще не доводилося у житті бувати. І все удвох з вірною супутницею і другом, першою порадицею і першим критиком

Єленою Михайлівною, дружиною, яка ділила з своїм чоловіком все навпіл. Вони були удвох – як голуб та голубка. Один рік – екскурсія по Золотому Кільцю, на другий – подорож по Єнисею і т.д. А в Києві обходжені майже всі вулиці, вулички, музеї, виставки, театри.

Сім'я Баженових підтримувала дружні стосунки з сім'ями проф. М.А. Кравченка, акад. Ф.Д. Овчаренка, проф. Н.Г. Толстової–Парійської та ін. Запрошували на гостини родини своїх аспірантів. Листувався С.В. Баженов з провідними вченими ветеринарами, біологами та медиками. Колись Сергій Васильович назвав цифру травневих привітань, яких одержав біля сотні. Не менше листівок і він відправив колегам, друзям, близьким і рідним.

Родина Баженових – російські люди, уродженці Тверської губернії, Косовогорського району, с. Троїцьке. Батько – сільський священик. Сестра мала агрономічну освіту і працювала агрономом господарства. Двоюрідний племінник Василь Баженов мав педагогічну освіту, працював на Хмельниччині, учителював, писав. Член Спілки письменників України.

Проф. С.В. Баженов – людина порядна і доброзичлива, пунктуальна і вельми делікатна. Він завжди мужньо боровся з особистими негараздами, проблемами колег, учнів і близьких. Безпартійний професор ставав у захист керівників партійних осередків. Мені

пригадується, з яким гнівом засуджував Сергій Васильович будівництво телевежі на Сирці в Києві, яка будувалась на кладовищі.

За своє життя Сергію Васильовичу довелось виконувати різні громадські обов'язки. Депутат Київської міської Ради трудящих II і III скликань. Незмінний учений секретар Ради Київського ветеринарного інституту упродовж 10 років. Дійсний член Всесвітньої організації історії ветеринарної медицини. Член вченої ради Інституту фармакології. Член товариства києвознавців тощо.

Скрізь, що б не виконував професор С.В. Баженов, було чесне, сумлінне виконання, що заслуговує на безсмертя людини.

Микола Потоцький